

Sygn. akt I ACa 559/17

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 grudnia 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Barbara Górczanowska
Sędziowie:	SSA Sławomir Jamróg SSA Józef Wąsik (spr.)
Protokolant:	sekr.sądowy Marta Matys

po rozpoznaniu w dniu 6 grudnia 2017 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa T. B.

przeciwko Gminie Miejskiej K. przy interwencji ubocznej po stronie pozwanej B. B. (1)

o ustalenie

na skutek apelacji interwenienta ubocznego

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 29 grudnia 2016 r. sygn. akt I C 2276/15

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od interwenienta ubocznego B. B. (1) na rzecz powoda T. B. kwotę 664,20 zł (sześćset sześćdziesiąt cztery złote 20/100), w tym 124,20 zł podatku od towarów i usług, tytułem kosztów zastępstwa prawnego.**

SSA Sławomir Jamróg SSA Barbara Górczanowska SSA Józef Wąsik

Sygn. akt I A Ca 559/17

UZASADNIENIE

Powód T. B. – w pozwie skierowanym przeciwko Gminie Miejskiej K.-Zarządowi Cmentarzy (...) w K. wniósł o ustalenie prawa do dysponowania grobem murowanym zlokalizowanym na Cmentarzu (...) w K. w kwaterze(...), rząd (...), miejsce nr (...), w tym m.in. prawa do decydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w tymże grobie, prawa do remontu nagrobka, prawa do załatwiania spraw z Zarządem Cmentarzy (...) w K. oraz prawa do oddawania kultu zmarłemu. Uzasadniając swoje roszczenie powód wskazał, iż w przedmiotowym grobie pochowani są: jego żona G. B. (1), jej pierwszy mąż W. B., teściowa A. B. (1) oraz brat żony M. B.. Jak podał powód, dotychczasowym dysponentem grobu był brat jego żony B. B. (1), a to na podstawie wydanego przez nią upoważnienia na wypadek śmierci. Powód

podkreślił, iż wraz z żoną ponosił koszty budowy nagrobka i zmiany płyty oraz opłaty prolongacyjne. Według powoda, przedmiotowy grób znajduje się w bardzo dobrym stanie, a jego wartość szacunkowa wynosi ok. 20.000,00 zł.

Pozwana Gmina Miejska K. – Zarząd Cmentarzy (...) wniosła o rozpoznanie sprawy w oparciu o istniejące dokumenty oraz o nie obciążanie pozwanego kosztami postępowania sądowego. Uzasadniając swoje stanowisko strona pozwana potwierdziła, iż na Cmentarzu Rakowickim w K. zlokalizowany jest grób murowany czasowy (grobowiec) na kwaterze (...), rząd (...), grób nr (...), w którym pochowani są W. B. (zm. 1978 r.), A. B. (1) (zm. 1998), M. B. (zm. 2014) i G. B. (1) (zm. 2015 r.) – jego dotychczasowa dysponentka i fundatorka. Według strony pozwanej, aktualnie w/w grób – z uwagi na śmierć jego dotychczasowej dysponentki i wyznaczenie przez nią na wypadek jej śmierci kolejnego dysponenta w osobie B. B. (1) – posiada uregulowany stan prawny. W ocenie strony pozwanej, w związku z treścią art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych powód powinien wykazać przed Sądem swoje pokrewieństwo w stosunku do osób pochowanych w przedmiotowym grobie oraz swój interes prawny przy ustalaniu prawa do dysponowania w/w grobem, a także powinien wykazać, że do powyższego grobu nie roszczą sobie praw pozostali żyjący krewni osób pochowanych w w/w grobie, w tym aktualny dysponent – B. B. (1).

W piśmie procesowym z dnia 7 marca 2016 r. interwencję uboczną po stronie pozwanej zgłosił B. B. (1) wnosząc o oddalenie powództwa oraz zasądzenie od powoda na jego rzecz kosztów procesu według norm przepisanych. Uzasadniając swoje stanowisko B. B. (1) wskazał, iż jest aktualnym dysponentem przedmiotowego grobu i posiada interes prawny we wniesieniu interwencji ubocznej. Interwenient uboczny podał, iż przedmiotowy grób murowany (przeznaczony na 5 osób) wraz z nagrobkiem został wykonany w maju 1978 r. przez jego siostrę G. B. (2) (z d. B.) po śmierci jej pierwszego męża W. B., a jego budowa została sfinansowana przez niego, jego siostrę G. B. (2) i jego brata M. B.. Jak wskazał, w marcu 1998 r. G. B. (1) złożyła wniosek w Zarządzie Cmentarzy (...) w K. w sprawie wyznaczenia dysponentów grobu na wypadek jej śmierci – B. B. (1) i M. B.; równocześnie interwenient uboczny i jego siostra wspólnie opłacili prolongatę za użytkowanie grobu na następne 30 lat (czyli do 15 marca 2028 r.). W kolejnych latach w sporym grobie zostali pochowani: A. B. (1) zmarła 13.06.1998 roku (matka interwenienta ubocznego) oraz M. B. zmarły 20.02.2014 roku (brat interwenienta ubocznego). W czerwcu 2014 r. z inicjatywy A. B. (2) (żony zmarłego brata M.) na grobie został wykonany nowy nagrobek, którą to inwestycję sfinansowały wspólnie G. B. (1) oraz A. B. (2) (powód natomiast nie partycypował finansowo w tej inwestycji). Po śmierci G. B. (1) w styczniu 2015 r. Zarząd Cmentarzy (...) w K. potwierdził, że na podstawie jej wcześniejszej dyspozycji na wypadek śmierci to interwenient uboczny nabył prawo do dysponowania przedmiotowym grobem. Według interwenienta ubocznego, życzeniem jego siostry G. B. (1) było, aby grób ten był miejscem spoczynku najbliższych krewnych z rodziny B. i żeby nie był w nim pochowany powód (czyli jej drugi mąż). Interwenient uboczny podkreślił, iż dba o przedmiotowy grób, opiekuje się nim i kultywuje pamięć osób w nim pochowanych. Uzasadniając interes prawny w przystąpieniu do sprawy interwenient uboczny wskazał, iż w przypadku uwzględnienia powództwa T. B. utraci on prawo do przedmiotowego grobu i pochówku w nim, a pozostaje on z tym miejscem w szczególnej więzi emocjonalnej.

W piśmie procesowym z dnia 30 maja 2016 r. powód sprecyzował żądanie pozwu w ten sposób, że wniósł o ustalenie jego wyłącznego prawa do dysponowania grobem w którym pochowano jego żonę G. B. (1); a dodatkowo wniósł o zasądzenie od uczestników na jego rzecz kosztów postępowania. Powód zarzucił interwenientowi ubocznemu, że przedstawione przez niego twierdzenia dotyczące jego osoby i jego relacji z żoną są krzywdzące i nie znajdują odbicia w rzeczywistym stanie rzeczy. Powód oświadczył, że ze zmarłą żoną pozostawał w bardzo dobrych stosunkach, oboje mocno się wspierali, a szczególnie wówczas gdy ich stan zdrowia rzutował na codzienne życie – zdaniem powoda, dowodem ich wzajemnego zaufania był choćby fakt spisania wzajemnych testamentów u notariusza. Powód wskazał, iż choroby, z jakimi zmagali się powodowały okresowe i nieprzewidywalne pobyty w szpitalach, co skutecznie zablokowało dokonanie zmiany dysponenta prawa do grobu. Powód podniósł, iż nie zamierza pozbawiać ani ograniczać prawa rodzinie żony dbania o jej pamięć, ale jak zwrócił uwagę, był jej mężem i osobą dla niej najbliższą przez wiele ostatnich lat a w związku z tym jego uprawnienia nie powinny i nie mogą zostać ograniczone kosztem zwiększenia uprawnień innych. Powód podkreślił, że chce być pochowany obok żony i jest to praktycznie jego jedyna motywacja do wystąpienia z przedmiotowym pozwem.

Wyrokiem z dnia 29 grudnia 2016 r Sąd Okręgowy w Krakowie:

1/ ustalił, że powodowi T. B. przysługuje prawo do współdysponowania grobem murowanym zlokalizowanym na Cmentarzu Rakowickim w K. na kwaterze (...), rząd(...), grób numer (...), a w szczególności prawo do decydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobie, prawo do remontu nagrobka oraz załatwiania spraw z Zarządem Cmentarzy (...) w K.;

oddala powództwo w pozostałym zakresie;

2/ znosi wzajemnie koszty procesu między stronami;

3/ przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie r. pr. J. S. kwotę 442,80 zł brutto tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu oraz kwotę 286,40 zł tytułem zwrotu wydatków.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

Na Cmentarzu (...) w K. zlokalizowany jest grób murowany czasowy (grobowiec) na kwaterze (...) rząd (...), grób nr(...). W przedmiotowym grobie pochowane są następujące osoby: W. B., A. B. (1), M. B. oraz G. B. (1) . Grób zawiera pięć miejsc grzebalnych.

Przedmiotowy grób murowany wraz z nagrobkiem został wykonany w maju 1978 r. na podstawie zezwolenia (...) Miejskiego Przedsiębiorstwa Usług (...) w K. z dnia 15 marca 1978 r. Budowa grobu była współfinansowana przez G. B. (2) oraz jej braci M. B. i B. B. (1).

Pierwszym dysponentem grobu została G. B. (2) ze względu na złożenie w nim jej pierwszego męża W. B.. Użytkowanie grobu zostało opłacone do marca 1998 r.

W marcu 1998 r. G. B. (2) złożyła do Zarządu Cmentarzy (...) w K. wniosek w sprawie wyznaczenia dysponentów grobu na wypadek jej śmierci. Wniosek ten został przyjęty i potwierdzony pismem Zarządu Cmentarzy (...) w K. z dnia 2 kwietnia 1998 r. Zgodnie z wolą G. B. (2) na dysponentów grobu zostali wyznaczeni B. B. (1) i M. B.. Równocześnie G. B. (2) i B. B. (1) opłacili prolongatę za użytkowanie przedmiotowego grobu przez następne 30 lat, czyli do dnia 15 marca 2028 r.

W czerwcu 1998 r. w przedmiotowym grobie zostaje pochowana A. B. (1) (zm. 13 czerwca 1998 r.), tj. matka G. B. (2), M. B. i B. B. (1). Z kolei w lutym 2014 r. w grobie zostaje złożony M. B. (zm. 20 lutego 2014 r.). Wreszcie, w styczniu 2015 r. w grobie tym spoczęła jego dotychczasowa dysponentka G. B. (1) (zm. 22 stycznia 2015 r.).

Pismem z dnia 9 lutego 2015 r. Zarząd Cmentarzy (...) w K. potwierdził, że na podstawie dyspozycji na wypadek śmierci G. B. (1) z dnia 31 marca 1998 r. prawo do dysponowania przedmiotowym grobem nabył jej brat B. B. (1).

Postanowieniem z dnia 17 sierpnia 2015 r., sygn. akt I Ns 267/15/P, Sąd Rejonowy (...)w K. stwierdził, że spadek po zmarłej G. B. (3) z d. B. – na podstawie testamentu notarialnego z dnia 22 grudnia 2009 r. – nabył w całości jej mąż T. B. (bezsporne).

W momencie wstępowania w związek małżeński w sierpniu 2006 roku powód T. B. i G. B. (1) byli osobami zaawansowanymi wiekowo – G. B. (1) miała wówczas 70 lat, a powód był od niej młodszy o 13 lat; znali się ponad 30 lat. Zmarła żona powoda zdecydowała się na związek z nim z obawy przed samotnością.

Początkowo relacje pomiędzy małżonkami układały się bardzo poprawnie i harmonijnie, darzyli się oni wzajemnym zaufaniem i zrozumieniem, wspierali się i troszczyli o siebie. Wyrazem tychże relacji był fakt sporządzenia w dniu 22 grudnia 2009 r. notarialnych testamentów, w których każdy z małżonków powoływał drugiego do całości spadku po sobie. Małżonkowie byli przekonani, iż enigmatyczność postanowień tychże rozrządzeń testamentowych oznacza, że wszystkie prawa i obowiązki (a także zobowiązania i wierzytelności) będą dziedziczyć oni po sobie bez żadnych

ograniczeń. Po jakimś czasie dowiedzieli się jednak, iż rozrządzenia te nie dotyczą uprawnień związanych z prawem do dysponowania przedmiotowym grobem, skoro uprawnienia te nie zostały wyraźnie wyszczególnione w treści testamentów, a o takiej konieczności nie poinformował ich wcześniej sporządzający je notariusz. Choroby zaś, z jakimi zmagali się małżonkowie, powodowały ich okresowe i nieprzewidywalne pobyty w szpitalach, co skutecznie uniemożliwiło im wizytę w Zarządzie Cmentarzy (...) w K. i dokonanie przez żonę powoda zmiany dysponenta prawa do przedmiotowego grobu, która nosiła się z takim zamiarem. Od 2006 r. aż do swojej śmierci w 2015 r. G. B. (1) pozostawała w związku małżeńskim z powodem T. B.. Małżonkowie byli osobami schorowanymi, dolegały im w szczególności różnorakie schorzenia związane z sercem, ciśnieniem tętniczym, stawami, kręgosłupem, nerkami i układem pokarmowym oraz cukrzyca – w związku z czym wielokrotnie musieli oni korzystać z wizyt u lekarzy specjalistów oraz przebywać w placówkach medycznych czy sanatoriach. dowód: wypis aktu notarialnego z dnia 22 grudnia 2009 r. (Rep.(...) nr (...) /k. 123-124/; wypis aktu notarialnego z dnia 22 grudnia 2009 r. (Rep. (...) nr (...)) /k. 125-126/; dokumentacja medyczna /k. 127-135, k. 146-148/; zeznania świadków: C. R. i H. R. oraz powoda T. B. / zapis protokołu elektr. rozprawy z dnia 24 listopada 2016 r./.

Z upływem lat wzajemne stosunki powoda i jego żony nie były już tak dobre jak wcześniej. Wprawdzie zdarzało się, że powód krzyczał na żonę, upominał ją, mało jej pomagał i oczekiwał raczej żeby to ona go „obsługiwała”, to jednak zachowanie to wynikało w gruncie rzeczy bardziej z jego cech charakteru i generalnego sposobu zachowania („krzykliwość”, „butność”, „porywczość”) aniżeli z jego faktycznego negatywnego ustosunkowania konkretnie do małżonki. G. B. (1), choć wielokrotnie skarżyła się na męża innym członkom rodziny, to poniekąd akceptowała takie relacje z mężem i w dalszym ciągu darzyła go szacunkiem, o czym świadczy w szczególności to, że aż do śmierci nie odwołała uczynionego na jego rzecz rozporządzenia testamentowego. Co więcej, nie sprzeciwiła się ona ewentualnemu pochówkowi męża w rodzinnym grobie B. na Cmentarzu (...) w K..

W grudniu 2014 r. stan zdrowia G. B. (1) radykalnie się pogorszył w związku chorobą nowotworową układu pokarmowego i w wigilię Bożego Narodzenia trafiła do szpitala. W tym czasie powód przebywał w sanatorium w N. w związku ze swoimi schorzeniami kardiologicznymi,(do którego miała przyjechać żona) i dopiero po kategorycznym wezwaniu ze strony szwagra B. B. (1) przyjechał i odwiedził żonę w szpitalu. W styczniu 2015 r. G. B. (1) zmarła. Jej pogrzeb został wprawdzie zorganizowany przez powoda i jego najbliższą rodzinę,ale on sam w nim nie uczestniczył z uwagi na pobyt w szpitalu.Po wyjściu ze szpitala powód pojawił się na jej grobie na Cmentarzu (...) w K.. dowód: zeznania świadków: I. B., G. B. (4), B. B. (1) /zapis protokołu elektr. rozprawy z dnia 7 lipca 2016 r./, C. R., H. R. / zapis protokołu elektr. rozprawy z dnia 24 listopada 2016 r./ i A. B. (2) /k. 188-189/; przesłuchanie powoda T. B. / zapis protokołu elektr. rozprawy z dnia 24 listopada 2016 r./.

Jeszcze za życia G. B. (1), w czerwcu 2014 r. z inicjatywy żony jej brata M. - A. B. (2), został wykonany nowy nagrobek na przedmiotowym grobie. Inwestycja została sfinansowana wspólnie przez A. B. (2) i żonę powoda.

dowód: zeznania świadków: B. B. (1) /zapis protokołu elektr. rozprawy z dnia 7 lipca 2016 r./ i A. B. (2) /k. 188-189/; umowa z Zakładem (...) w K. z dnia 24 kwietnia 2014 r. wraz z dowodem uiszczenia kwoty 4.050,00 zł /k. 90/; potwierdzenie realizacji przelewu /k. 78/; dokumentacja fotograficzna grobu /k. 79/.

Aktualnie spornym grobem na Cmentarzu (...) w K. zajmują się członkowie rodziny zmarłej żony powoda, aczkolwiek nie mają oni nic przeciwko sprawowaniu kultu żony przez samego powoda. Powód odwiedza grób żony „w miarę możliwości jak mu zdrowie pozwala”. dowód: zeznania świadków: I. B., G. B. (4), B. B. (1) /zapis protokołu elektr. rozprawy z dnia 7 lipca 2016 r./, C. R., H. R. /zapis protokołu elektr. rozprawy z dnia 24 listopada 2016 r./ i A. B. (2) /k. 188-189/; przesłuchanie powoda T. B. /zapis protokołu elektr. rozprawy z dnia 24 listopada 2016r./.

Poza okolicznościami, które nie zostały przez strony zakwestionowane (art. 229 k.p.c.) lub też taką ocenę uzasadniał przebieg całego postępowania (art. 230 k.p.c.), istotne dla sprawy fakty Sąd ustalił w oparciu o przedstawione powyżej dokumenty, których autentyczność nie budziła wątpliwości, podobnie jak treść, rozpatrywana w kontekście całokształtu ujawnionych w sprawie okoliczności. Relevantny dla rozstrzygnięcia sprawy stan faktyczny Sąd ustalił również w oparciu o zeznania świadków I. B., G. B. (4), B. B. (1), C. R., H. R. i A. B. (2) oraz zeznania powoda T. B., w

szczegółności na okoliczność wzajemnych relacji powoda i jego zmarłej żony G. B. (1), planów dotyczących pochówku obydwójga małżonków, woli zmarłej żony powoda co do dyspozycji grobem oraz tego, kto zajmował się w przeszłości i zajmuje się aktualnie tymże grobem. W ocenie Sądu osoby te szczerze opowiedziały o okolicznościach, w których bezpośrednio uczestniczyły, przy czym subiektywnie interpretują zgodnie z interesami poszczególnych stron niektóre okoliczności. Jednocześnie Sąd oddalił wniosek powoda o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka P. T. na okoliczność sporządzenia wzajemnych testamentów przez małżonków B. i braku odniesienia się w tychże testamentach do prawa do grobu, albowiem okoliczność ta wynika jednoznacznie z treści tychże dokumentów.

W ocenie Sądu I Instancji powództwo zasługiwało na uwzględnienie, w przeważającej części. Sąd poczynił następujące rozważania prawne:

Powództwo o ustalenie prawa do dysponowania grobem, jak każde inne powództwo o ustalenie ma swą podstawę w treści art. 189 k.p.c. i musi dotyczyć określonego prawa lub stosunku prawnego. Prawo do grobu ma dwojaki charakter: osobisty i majątkowy, przy czym elementom osobistym przypada rola dominująca. Przede wszystkim jest to uprawnienie o charakterze dobra osobistego (art. 23 k.c.), związane z kultem pamięci osoby zmarłej. Według utrwalonego orzecznictwa Sądu Najwyższego prawo do grobu obejmuje zarówno uprawnienia majątkowe, związane przede wszystkim z poniesionymi opłatami za grób i wydatkami na urządzenie grobu, jak i uprawnienia niemajątkowe, do których zalicza się przede wszystkim pochowanie po śmierci zwłok uprawnionego w wybranym przez niego miejscu w grobie jednoosobowym lub wieloosobowym rodzinnym, obok zwłok osób mu bliskich oraz kult pamięci zmarłych, który polega na przysługujących człowiekowi różnych wolnościach, wypływających ze sfery uczuć i odczuć odnoszącej się do postaci osoby zmarłej, okazywania szacunku dla wspomnień i pamięci o niej, urządzenia pogrzebu oraz grobowca i decydowania o jego wystroju, załatwiania spraw z zarządem cmentarza, ochronie przed naruszeniami, składania wieńców, palenia zniczy, decydowania lub współdecydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobowcu dla pochowania dalszych zmarłych itp.

Jeżeli w grobie są już pochowane zwłoki, choćby tylko jednej osoby, za niewątpliwie dominujące elementy prawa do grobu uważa się uprawnienia o charakterze niemajątkowym. Niemajątkowy aspekt prawa do grobu nie może być jednak pominięty z reguły także wtedy, gdy w grobie nikt nie został jeszcze pochowany. Wyrazem tego prawa w takiej sytuacji jest przede wszystkim uprawnienie do pochowania zwłok. Tylko w jednym przypadku prawo do grobu, w którym nikt nie został jeszcze pochowany, może mieć – jak się przyjmuje w orzecznictwie sądowym – charakter wyłącznie majątkowy, a mianowicie wtedy, gdy przysługujące danej osobie uprawnienie do pochowania zwłok wygasło, a nikt inny nie nabył jeszcze w miejsce tej osoby uprawnienia do pochowania zwłok w tym grobie (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 03.12.2010 r., I CSK 66/10, LEX nr 738085; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 02.12.1994 r., III CZP 155/94, OSNC 1995/3/52; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28.10.2004 r., III CZP 59/04, OSNCP 2005/10/172). Ze względu na dominujący charakter dobra osobistego prawo do grobu nie podlega regułom dziedziczenia. Reguły dziedziczenia mogą co najwyżej służyć za posiłkową wskazówkę w wypadkach, gdy miejsca w grobie rodzinnym nie zostały z góry przeznaczone przez osobę, która go urządziła, dla określonych osób bliskich (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13.02.1979 r., I CR 25/79, OSNC 1979/10/195).

W sytuacji, gdy w grobie spoczywają już zwłoki określonej osoby uprawnionej do pochowania nie jest już możliwe rozdzielanie uprawnień majątkowych od osobistych i z tego względu prawa majątkowe tracą swoją odrębność w tym sensie, że nie mogą być przedmiotem wyłącznego korzystania i rozporządzania ze strony dotychczasowego ich podmiotu, a to ze względu na prawa do grobu przysługujące pozostałym uprawnionym, których źródłem jest fakt powiązań rodzinnych z osobą pochowaną w grobie. W rezultacie osoba, która wybudowała grób na podstawie zawartej przez siebie umowy z zarządem cmentarza i uiściła należną opłatę, z chwilą pochowania pierwszego zmarłego, nie może już decydować samodzielnie o pochowaniu w tym grobie innych zmarłych, (por.: wyrok Sądu Najwyższego z dnia 03.12.2010 r., I CSK 66/10, LEX nr 738085; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13.02.1979 r., I CR 25/79, OSNC 1979/10/195). Jeżeli w grobie wielomiejscowym pochowana została choćby tylko jedna osoba zmarła, osobom bliskim tej osoby przysługuje uprawnienie do dokonywania na jej grobie czynności kultu pamięci zmarłego, niezależnie

od faktycznego zakresu i częstotliwości korzystania z tego uprawnienia. W takim wypadku członkowie rodziny są współuprawnionymi (chyba, że zrzekliby się tego prawa na rzecz innych uprawnionych).

Z tym uprawnieniem o charakterze osobistym niewątpliwie wiąże się to, co leży u podstaw art. 10 ustawy z dnia 31.01.1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (t. jedn. Dz. U. z 2011 r., 118, póź. 687 z późn. zm.). Przepis ten określa wyłącznie osoby, którym przysługuje prawo pochowania zwłok, a więc to uprawnienie, które stanowi istotę niemajątkowego elementu prawa do grobu. Innymi słowy, skoro przepis art. 10 określa wyłącznie osoby uprawnione do pochowania zwłok, a jest to element składowy prawa do grobu, to w sposób pośredni określa on uprawnienia do dysponowania grobem (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29.09.1978 r., III CZP 56/78, OSNC 1979/4/68; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.04.1996 r., I CRN 53/96, Lex nr 750269).

Stosownie do przywołanego art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych prawo do pochowania zwłok ludzkich ma najbliższa pozostała rodzina osoby zmarłej, a mianowicie: 1) pozostały małżonek(ka), 2) krewni zstępni, 3) krewni wstępni, 4) krewni boczni do 4 stopnia pokrewieństwa, 5) powinowaci w linii prostej do I stopnia. Kolejność osób zobowiązanych do pochowania zwłok może ulec zmianie, ze względu na uprawnienie innej osoby, która wykaże, że prawo do pochowania zwłok jest jej dobrem osobistym z powodu łączących ją z osobą zmarłą za jej życia więzi emocjonalnych. Oznacza to, że osoba trzecia, która pozostawała ze zmarłym w określonym stosunku bliskości - np. długoletniej przyjaźni, ponadto sprawuje kult osoby zmarłej, uzyskuje legitymację czynną do żądania ustalenia prawa do grobu jako dobra osobistego.

W związku z powyższym powód T. B. – zgodnie z ciążącymi na nim obowiązkami procesowymi – zobowiązany był wykazać przed Sądem swoje pokrewieństwo/ewentualnie powinowactwo w linii prostej w stosunku do osób pochowanych w grobie zlokalizowanym na Cmentarzu (...) w K. w kwaterze(...), rząd (...), grób nr (...). Ponadto powoda obciążał – na mocy art. 189 k.p.c. – obowiązek wykazania interesu prawnego przy ustalaniu prawa do dysponowania w/w grobem oraz wykazania, że do grobu tego nie roszczą sobie praw pozostali żyjący krewni osób w nich pochowanych.

Bezsporne w sprawie było, iż w przedmiotowym grobie pochowana jest żona powoda G. B. (1), która zmarła w dniu 22 stycznia 2015 r., a zatem ta przesłanka ustalenia prawa powoda do w/w grobu została niewątpliwie spełniona. Sporna była natomiast kwestia istnienia po stronie powoda interesu prawnego w żądaniu ustalenia tego prawa przez Sąd. Przypomnieć należy, iż interes prawny, o którym mowa w art. 189 k.p.c., jest rozumiany jako taki interes, który wynika z konkretnego stosunku prawnego istniejącego między stronami procesu, w ramach którego powstał spór lub niepewność co do istnienia określonego prawa lub stosunku prawnego, wymagający rozstrzygnięcia, którego nie można uzyskać w inny sposób niż w drodze powództwa o ustalenie. Odnosząc to do niniejszej sprawy, oznacza to konieczność ustalenia, że między stronami zachodzi taki stosunek prawny, który wymaga wydania przez sąd rozstrzygnięcia o charakterze ustalającym. Taki stosunek prawny mógłby przy tym wynikać bądź z uprawnień majątkowych, zwłaszcza na tle umowy z art. 7 ustawy, bądź niemajątkowych, wynikających z przepisów o ochronie dóbr osobistych. Zdaniem Sądu, oczywiste jest, że powód posiada interes prawny w żądaniu ustalenia jego prawa do przedmiotowego grobu, skoro choćby występujący w niniejszej sprawie w charakterze interwenienta ubocznego B. B. (1) w sposób jednoznaczny kwestionuje uprawnienia powoda do bycia pochowanym w tymże grobie wspólnie ze zmarłą żoną, które to uprawnienie składa się przecież na treść szeroko rozumianego prawa do grobu. Domagając się ustalenia oznaczonego w pozwie prawa, powód odwołał się do bliskich więzów osobistych i emocjonalnych, łączących go z pochowaną w tym grobie zmarłą żoną – ustalenie tego prawa ma zaś umożliwić mu ewentualne pochowanie go w tym grobie obok żony.

Zważyć należy, iż prawo do pochówku wspólnie ze zmarłą żoną jest uznawane w polskiej tradycji za jedno z kardynalnych praw jednostki i w normalnych małżeństwach to prawo jest w pełni respektowane. W toku postępowania interwenient uboczny i zeznający w charakterze świadków członkowie rodziny B. podnosili co prawda, że relacje małżeńskie powoda i jego żony nie układały się poprawnie z winy powoda, który miał krzyczeć na małżonkę i odmawiać jej koniecznej pomocy - jednak twierdzeniom tym stanowczo zaprzeczył sam powód i pozostali przesłuchani świadkowie. W ocenie Sądu uznać należy, iż nawet jeżeli rzeczywiście stosunki małżonków B. nie były do końca idealne,

to – w kontekście ujawnionych okoliczności – z całą pewnością nie można nazwać tych stosunków nieprzyjawnymi czy wręcz wrogimi. Z poczynionych bowiem ustaleń faktycznych wynika, iż małżonkowie mimo wszystko starali się wspierać wzajemnie, szczególnie że stan zdrowia ich obojga nie był najlepszy, okazywali sobie zaufanie, nie dochodziło pomiędzy nimi do żadnych poważniejszych awantur czy rękoczynów. G. B. (1), choć wielokrotnie skarżyła się na męża innym członkom rodziny, to poniekąd akceptowała takie relacje z mężem i w dalszym ciągu darzyła go szacunkiem, o czym świadczy w szczególności to, że aż do śmierci nie odwołała uczynionego na jego rzecz rozporządzenia testamentowego. Co więcej, nie sprzeciwiła się ona ewentualnemu pochówkowi męża w rodzinnym grobie B. na Cmentarzu (...) w K., a w każdym razie brak jednoznacznych dowodów na tezę przeciwną. Z tych względów, zdaniem Sądu, powodowi przysługuje osobiste uprawnienie do bycia pochowanym wspólnie z żoną w jednym grobie. W tym miejscu wskazać należy na niezasadność argumentu interwenienta ubocznego, który sugerował, że G. B. (1) mogła zmienić wydaną przez siebie na kilka lat przed śmiercią dyspozycję dotyczącą powołania osób uprawnionych do dysponowania grobem – z poczynionych bowiem ustaleń wynika, iż jedyną w istocie przeszkodą uniemożliwiającą żonę powoda zmianę wydanej wcześniej dyspozycji były trapiące małżonków choroby i związany z tym brak czasu na wykonanie stosownych czynności urzędowych. Idąc tym samym tokiem rozumowania interwenienta ubocznego, nic nie stało na przeszkodzie, aby G. B. (1) zmieniła swój testament notarialny z 2009 roku powołujący do całego spadku powoda, czego jednak nie uczyniła. Tym bardziej, że testament jest aktem znacznie poważniejszym w swych skutkach niż dyspozycja odnośnie grobu na wypadek śmierci.

W tym stanie rzeczy, wobec wykazania przez powoda przesłanek określonych w art. 10 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych oraz jego interesu prawnego, Sąd w punkcie I. sentencji wyroku ustalił, że powodowi przysługuje prawo do współdysponowania przedmiotowym grobem, a w szczególności prawo do decydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobie, prawo do remontu nagrobka oraz załatwiania spraw z Zarządem Cmentarza (...) w K..

W zakresie natomiast, w jakim powód domagał się ustalenia wyłącznego prawa do dysponowania spornym grobem, Sąd wniesione powództwo oddalił, o czym orzeczono w punkcie II. sentencji wyroku. Powyższe rozstrzygnięcie wynika z konstatacji, iż przedmiotowy grób w chwili obecnej posiada już innego dysponenta, którego analogiczne uprawnienia, których domaga się powód również muszą być respektowane. Podkreślić bowiem należy, iż w przypadku gdy kilka osób spełnia przesłanki składające się na prawo do dysponowania grobem powstaje między tymi osobami stosunek współuprawnienia, do którego w drodze analogii stosuje się przepisy k.c. o współwłasności w częściach ułamkowych (por. wyrok SN z dnia 16 maja 1978 r., I CR 57/78). W tym kontekście wskazać należy, iż prawo do grobu ma charakter tzw. prawa bezudziałowego, w związku z czym każdy ze współdysponentów tego prawa posiada taki sam zakres uprawnień, a jeżeli doszłoby ewentualnie do sporu pomiędzy nimi na tle korzystania z tegoż prawa, np. w zakresie dotyczącym tego, kto ma być pochowany w ostatnim wolnym miejscu grzebalnym, to spór ten mógłby być rozstrzygnięty jedynie w trybie postępowania nieprocesowego.

Niezależnie od powyższego, roszczenie powoda podlegało oddaleniu również w zakresie dotyczącym żądania ustalenia uprawnienia do sprawowania kultu nad zmarłą żoną pochowaną w przedmiotowym grobie. W tym zakresie bowiem powód nie wykazał w toku postępowania, aby ktokolwiek inny utrudniał mu realizację tegoż uprawnienia. Z ustaleń faktycznych sprawy nie wynika również, aby w szczególności interwenient uboczny ograniczał powodowi możliwość przychodzenia na tenże grób, modlenia się za zmarłą żonę, czy też dbania o jego wystrój i porządek.

W związku z faktem, iż powództwo T. B. zostało uwzględnione jedynie częściowo, Sąd w punkcie III. sentencji wyroku – na podstawie art. 100 k.p.c. - zniósł wzajemnie koszty procesu między stronami. W punkcie IV. sentencji wyroku Sąd – na podstawie § 2 w zw. z § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu – przyznał od Skarbu Państwa-Sądu Okręgowego w Krakowie r. pr. J. S. kwotę 442,80 zł brutto tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi z urzędu oraz kwotę 286,40 zł tytułem zwrotu wydatków. Przyznając w/w wynagrodzenie pełnomocnikowi powoda z urzędu Sąd wziął pod uwagę okoliczność, iż kwotę podatku od towarów i usług dolicza się jedynie do stawki opłaty a nie do kwoty poniesionych wydatków.

Apelację od tego wyroku wniósł interwenient uboczny B. B. (1), zarzucając naruszenie:

1/ naruszenie art. 10 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych poprzez ustalenie, że powodowi przysługuje prawo do współdysponowania grobem murowanym zlokalizowanym na Cmentarzu (...) w K. na kwaterze (...), rząd (...), grób nr(...), a w szczególności prawo do decydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobie, prawo do remontu nagrobka oraz załatwiania spraw z Zarządem Cmentarzy (...) w K.:

- w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego poprzez nieuwzględnienie tego, że w grobie tym znajduje się tylko jedno wolne miejsce do pochówku, z pominięciem woli G. B. (1) zmarłej siostry interwenienta ubocznego, która to wolne miejsca w grobie przeznaczyła dla interwenienta ubocznego swego brata;

- poprzez nieuwzględnienie okoliczności, że jest to grób rodzinny rodziny B., a zatem przyznanie powodowi prawa do decydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobie, w sytuacji istnienia tylko jednego miejsca do pochówku, pozbawia interwenienta ubocznego możliwości pochówku w tym grobie;

- poprzez pominięcie kwestii możliwości porozumienia powoda i interwenienta ubocznego określającego kto może być pochowany w grobie w niezajętym miejscu;

- poprzez błędne przyjęcie, że osoby najbliższe, a w szczególności małżonek osoby zmarłej, nabywają własne uprawnienia do współdecydowania o tym, kto w grobie może być jeszcze pochowany;

2/ naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dowolną ocenę materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie i ustalenie w sposób sprzeczny z zebrany w sprawie materiałem dowodowym oraz wnioskowaniu naruszającego zasady logicznego rozumowania i doświadczenia życiowego, że G. B. (1) nie sprzeciwiała się pochówkowi powoda w rodzinnym grobie rodziny B., a także miała ona wolę zmiany swej dyspozycji w przedmiocie ustanowienia interwenienta ubocznego dysponentem grobu na rzecz powoda, czemu na przeszkodzie stanął stan zdrowia małżonków B., podczas gdy zachowanie G. B. (1) oraz zeznania świadków I. B., B. B. (1), G. B. (4), A. B. (2) wskazują na bezzasadność takiego ustalenia.

Wskazując na powyższe podstawy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w poprzez oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu lub uchylenie zaskarżonego wyroku w części co do pkt. 1 lub w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I Instancji.

Powód wniósł o oddalenie apelacji i zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny po rozpoznaniu apelacji, nie znalazł podstaw prawnych do jej uwzględnienia.

Sąd I Instancji poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne, które Sąd Apelacyjny przyjmuje za swoje, oraz trafnie zastosował przepisy prawa procesowego i materialnego.

Na wstępie wskazać należy, że sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji (art. 378 §1 k.p.c.) na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym (art.382 k.p.c.) z tym zastrzeżeniem, że przed sądem pierwszej instancji powinny być przedstawione wyczerpująco kwestie sporne, zgłoszone fakty i dowody, a prezentacja materiału dowodowego przed sądem drugiej instancji ma miejsce wyjątkowo (art. 381 k.p.c.).

Zgodnie z uchwałą składu 7 sędziów (III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz.55), której nadano moc zasady prawnej, sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego.

Odnosząc się do zarzutów apelacji należy wskazać, że prawidłowe zastosowanie prawa materialnego jest uzależnione od poczynienia prawidłowych ustaleń w zakresie stanu faktycznego sprawy. Temu służy postępowanie dowodowe

zgodnie z którym na podstawie art.6 k.c. i 232 k.p.c. strony zobowiązane są przedstawić sądowi rozpoznającemu sprawę dowody na poparcie swych twierdzeń.

Bezzasadny jest zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy zasady swobodnej oceny dowodów. Dla skutecznego podniesienia zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie można poprzestać na stwierdzeniu, że dokonane ustalenia faktyczne lub ocena konkretnego dowodu są wadliwe. W orzecznictwie ugruntowany jest pogląd, iż dla skutecznego podniesienia wymienionego zarzutu, koniecznym jest wykazanie przez skarżącego, iż sąd uchybił zasadom logicznego rozumowania lub doświadczenia życiowego, gdyż tylko takie uchybienie może być przeciwstawione uprawnieniu sądu do dokonywania swobodnej oceny dowodów. Nie jest natomiast wystarczające przekonanie strony o innej niż przyjął sąd doniosłości poszczególnych dowodów i ich odmiennej ocenie niż ocena sądu.

Pamiętać przy tym należy, iż kwestionowanie dokonanej przez sąd oceny dowodów nie może polegać jedynie na zaprezentowaniu własnych, zadowalających dla skarżącego ustaleń faktów, ustalonych na podstawie własnej, korzystnej dla niego oceny materiału dowodowego.

Strona powodowa zarzuca Sądowi naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów w odniesieniu do ustalenia, że G. B. (1) nie sprzeciwiała się pochówkowi powoda w rodzinnym grobie rodziny B., a także miała ona wolę zmiany swej dyspozycji w przedmiocie ustanowienia interwenienta ubocznego dysponentem grobu na rzecz powoda, czemu na przeszkodzie stanął stan zdrowia małżonków B., podczas gdy zachowanie G. B. (1) oraz zeznania świadków I. B., B. B. (1), G. B. (4), A. B. (2) wskazują na bezzasadność takiego ustalenia.

Przede wszystkim zarzut odnoszący się do nienależytej oceny zeznań świadków jest zbyt ogólnikowy. Apelujący nie wskazuje konkretnych fragmentów zeznań mających przemawiać za jego tezą. Nadto ocena ta jest bardzo subiektywna i zapewne opiera się na wyrwanych z kontekstu wypowiedziach, podczas gdy Sąd I Instancji dokonał oceny obiektywnej z uwzględnieniem całości zebranego w sprawie materiału dowodowego w tym zeznań świadków i dokumentów przedstawionych przez powoda. Ocena ta jest zgodna z zasadami doświadczenia życiowego.

Apelujący zbyt duże znaczenie przypisuje oświadczeniu G. B. (1) o ustanowieniu go dysponentem tego grobu gdyż nie uwzględnia okoliczności i czasu jego złożenia. Wszak oświadczenie to było złożone tuż po ufundowaniu grobu w związku ze śmiercią poprzedniego męża i miało przed zawarciem małżeństwa z powodem. Miało na celu przede wszystkim ułatwienie bratu załatwienie formalności pogrzebowych związanych z ewentualnym pochówkiem samej współfunadorki grobu.

W sprawie nie zostały udowodnione na tyle złe relacje zmarłej G. B. (1) z mężem, aby można było na ich podstawie przyjąć jej dorozumiane oświadczenie o pozbawieniu męża prawa współdysponowania tym grobem – w szczególności własnego pochówku- i przekazania całości uprawnień bratu. Fakt ustanowienia męża jedynym spadkobiercą – niezależnie od zeznań wskazanych przez Sąd świadków – przemawia za odmienną wolą zmarłej. Fakt związane z pobytami zmarłej i powoda w szpitalach i sanatoriach zostały wykazane dokumentacją lekarską. Drobne sprzeczki i nieporozumienia zdarzają się w każdym małżeństwie. Nawet siostra interwenienta świadek A. B. (1) zeznała, że zmarła siostra nic złego nie mówiła na męża, a krzykliwość powoda wynika z jego stylu bycia.

Wobec braku skutecznego podważenia prawidłowości ustaleń faktycznych zarzuty naruszenia prawa materialnego nie mogą odnieść skutku. W szczególności Sąd Okręgowy nie naruszył art. 10 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych poprzez ustalenie, że powodowi przysługuje prawo do współdysponowania grobem, skoro przepis ten przyznaje prawo do pochowania zwłok najbliższej pozostałej rodzinie i na pierwszym miejscu wymienia małżonka a dopiero na czwartym krewnych bocznych.

Ze względu na dominujący charakter dobra osobistego prawo do grobu nie podlega regułom dziedziczenia i nie wyłącza praw osoby bliskiej – w szczególności żony, męża lub dzieci – mimo np. pominięcia ich w testamencie. Jednak reguły dziedziczenia mogą służyć za posiłkową wskazówkę w wypadkach, gdy miejsca w grobie rodzinnym nie zostały z góry przeznaczone przez osobę, która go urządziła, dla określonych osób bliskich (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13.02.1979 r., I CR 25/79, OSNC 1979/10/195). Również według tych reguł prawo powoda do

współdysponowania przedmiotowym grobem w zakresie ostatniego wolnego miejsca, w szczególności w zakresie pochowania w nim własnej osoby nie budzi wątpliwości.

W pozostałym zakresie Sąd Apelacyjny uznaje za trafne argumenty Sądu Okręgowego przedstawione na wysokim poziomie merytorycznym – zwłaszcza szeroko rozbudowaną podstawę prawną - wobec tego ich powielanie byłoby pozbawione rzeczowego sensu.

Biorąc pod uwagę przedstawione argumenty Sąd Apelacyjny oddalił apelację na podstawie art. 385 k.p.c.

Sąd orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik sprawy, na zasadzie art. 98 § 1 i § 3 i art. 99 k.p.c. obciążając nimi stronę przegrywającą sprawę. Na koszty te składa się wynagrodzenie pełnomocnika zgodnie z § 8 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22.10.2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. z 2015r., poz. 1804) ze zm. od 1.01.2017r przy przyjęciu minimalnej taryfowej stawki wraz z podatkiem VAT z uwagi na prawo pełnomocnika z urzędu do zasądzonej kwoty.

SSA Sławomir Jamróg SSA Barbara Górczanowska SSA Józef Wąsik